

Skapa rum i rummet

- En utvärdering av omflyttning
av vuxenmedier på Håbo bibliotek.

av Lisa Eriksson, Länsbibliotek Uppsala

Innehåll

Inledning.....	3
Material & metod	3
Syfte & frågeställningar	4
Förändring av biblioteksrummet – från tanke till genomförande	4
- Tankar inför omflyttningen	5
- Genomförande	6
Observation av biblioteksrummet enligt TTT-metoden	8
Röster från personal och användare	13
- Personalens perspektiv	13
- Användarnas perspektiv	16
Några avslutande reflektioner	19
Källor	21

1. Inledning

Håbo bibliotek har under det senaste årtiondet arbetat aktivt med att utveckla och förändra biblioteksrummet. Under våren 2012 genomfördes – efter flera års förberedelseprocess – en större omflyttning av all vuxenmedia samt hyllor och möbler i de delar av biblioteket som är designat för vuxna användare. På uppdrag av Håbo bibliotek utvärderas nu denna omflyttning av Länsbibliotek Uppsala. Föreliggande utvärdering beskriver omflyttningen hela vägen från planering till genomförande samt diskuterar måluppfyllelse och utmaningar. Avslutningsvis presenteras också några möjliga utvecklingsområden för framtiden.

2. Material & metod

Utvärderingen baseras på såväl kvalitativa som kvantitativa data. Materialet består dels av intern dokumentation av förändringsprocessen, dels av intervjuer med medarbetare (i grupp och enskilt) och biblioteksanvändare (i mindre grupper och enskilt). Där så är möjligt undersöks även utlåningsstatistiken före och efter omflyttningen. Därtill genomfördes under hösten 2015 en så kallad TTT-observation i biblioteket. TTT står för Tvärgående TrafikTelling och mäter vilka aktiviteter som utförs mycket respektive lite, samt av vem de utförs. TTT är således en metod (av flera tänkbara) för att ta reda på hur biblioteksrummet tas i bruk av användarna. Se vidare om TTT-observationen i avsnitt 5. En förteckning över det material som använts i utvärderingen finns som bilaga.

Den förändring som här ska utvärderas genomfördes under 2012, och dess förarbete sträcker sig ytterligare flera år bakåt i tiden. Utvärderingen är således gjord helt i retrospektiv. Då ”före-mätningar” saknas och minnet är en otillförlitlig institution medför detta en speciell problematik: personal och användare minns inte alltid exakt ”hur det var” eller varför en viss lösning valdes framför en annan. Detta innebär att utvärderingen med nödvändighet blir av resonerande art.

Utvärderingen kommer att presenteras på ett seminarium där personal från Håbo bibliotek deltar tillsammans med bibliotekspersonal från andra kommuner i Uppsala län.

3. Syfte & frågeställningar

Det övergripande syftet med utvärderingen är att beskriva omflyttningen av vuxenmedier på Håbo bibliotek samt att ta reda på vilka effekter den haft för användare och personal.

Hur beskriver bibliotekspersonal respektive användare omflyttningen?

Används biblioteksrummet idag på ett annat sätt, och i så fall hur?

Har bibliotekspersonalens arbetssätt förändrats efter omflyttningen, och i så fall hur?

4. Förändring av biblioteksrummet – från tanke till genomförande

I begynnelsen var inte böckerna, som man kanske skulle tro, utan siffrorna. Under tidigt 00-tal arbetade Håbo bibliotek aktivt med medieplanering, och närstuderade statistiken för att ta reda på hur det egna beståndet användes, och hur det kunde förändras för att bli mer relevant för användarna. Här startade ett omfattande förändringsarbete, som kom att omfatta tre centrala begrepp: Rummet, Medierna och Kompetensen.

2007 startade projektet *Det frågeorienterade biblioteket*, där Håbo bibliotek deltog tillsammans med NN andra kommuner. Nu fick det redan påbörjade förändringsarbetet en skjuts framåt. I projektet stod användarna, och närmare bestämt deras frågor, i centrum, och inom ramen för projektet genomfördes en rad aktiviteter för att på olika sätt ringa in användarnas sök- och frågemönster. Personalen på Håbo bibliotek fick nu svart på vitt på att de var rätt ute: ett bibliotek med traditionell uppställning av medier var inte hela svaret på användarnas sätt att söka eller ställa frågor. Det faktum att Håbo bibliotek är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek ställer också särskilda krav på biblioteksrummets utformning: det ska passa såväl den som söker kurslitteratur och vill ha en lugn plats för studier, som den som kommer till biblioteket för att läsa en tidskrift och kanske letar (mer eller mindre förutsättningslöst) efter en ny roman eller fackbok.

Sedan dröjde det ytterligare några år innan arbetet med att realisera idéerna vidtog. 2011 började man på allvar diskutera de här idéerna igen, och 2012 genomfördes så den omflyttning som här är i fokus.

Tankar inför omflyttningen

Håbo biblioteks vuxenavdelning innan omflyttningen beskrivs av medarbetarna som ett bibliotek designat för snabb genomströmning – här skulle upplevelser lånas för att sedan upplevas på annat håll. Hur skulle ett annat slags biblioteksrum kunna se ut? Ett där medier exponerades på ett sätt som gjorde dem mer lättillgängliga och där användarnas inspiration och intresse väcktes, och där besökarna, kanske, till och med skulle vilja stanna lite längre?

På barnavdelningen hade man redan genomfört en liknande förändring, med en genomgripande genreindelning där fack- och skönlitteratur kunde samsas under gemensam rubrik. Mätningar som genomfördes visade positiva resultat: nu ökade såväl utlåningssiffrorna som den tid som barnen och deras vuxna valde att stanna på biblioteket. Nog borde väl något liknande kunna genomföras på vuxenavdelningen?

Redan tidigt stod det klart att det nya biblioteksrummet ska tjäna dubbla syften: dels fungera för de många studerande som besöker biblioteket, och dels fungera för dem som kommer till biblioteket för att låna skön- och facklitteratur.

Den förstnämnda kategorin (företrädesvis studerande på gymnasium och högskola) söker ofta(st) fram önskade titlar via katalogen, och för att matcha ett sådant sökbeteende passar ämnesvis hyllupställning enligt SAB-systemet bra. I anslutning till dessa media ville man också skapa ändamålsenliga miljöer för studier; på egen hand såväl som i grupp.

Den andra kategorin använder däremot sällan katalogen utan söker efter böcker direkt ute i hyllorna. Goda erfarenheter från den tematiska indelningen på den egna barnavdelningen, tillsammans med lärdomarna från FrågeO-projektet indikerade att en liknande uppbyggnad av vuxenmedia skulle göra det både enklare och mer intressant för dessa användare att besöka biblioteket. Man såg framför sig en mer inspirerande exponering än tidigare, till exempel fler framsidor vända mot besökaren, och en tydlig – och lockande! – skyltning av de olika

tematiska avdelningarna. Vad gäller möblering ville man här skapa inbjudande platser för egen läsning och samtal.

Man bestämde sig alltså för att dela in rummet i två avdelningar: en studiesal för (främst) kurslitteratur, och ett ”upplevelserum”, för övrig media.

Genomförande

När idéerna på allvar började konkretiseras 2011 var det första steget att ta fram alternativa placeringar för medier. Dessa skulle kunna synkas med såväl bibliotekssystemet Book-IT som den dåvarande webbplatsen bibli.se. Två bibliotekarier, med huvudansvar för vuxenfack respektive vuxenskön hade tillsammans ansvar för denna uppgift, som resulterade i tio breda, tematiska avdelningar: Hemma & fixa, Kropp & själ, Konst & kultur, Språkhörnan, Fina hyllan, Historieväggen, Resor, Sanna historier, Röda hyllan och Gröna hyllan. Därtill kommer den lilla avdelningen Kul & kuriosa samt Spänning (som redan var en egen avdelning innan omflyttningen) och Romaner (där placeras de romaner som inte genreindelats). Fler böcker än tidigare frontexponerades.

Tanken är att indelningen i stort ska spegla det som ofta efterfrågas – till exempel finns idag ett stort intresse för en hälsosam livsstil och personlig utveckling, liksom för självupplevda berättelser och eget skapande. Avdelningarna Kropp & själ, Sanna historier och Hemma & fixa ska göra det enklare för användaren att hitta de böcker hen finner intressanta. Samtidigt fanns en förväntan att den nya indelningen skulle få användare att hitta sådant hen inte på förhand visste att hen sökte. Med *Fina hyllan* ville man också utmana användaren lite, och kanske väcka frågor om vad som egentligen är fint och fult.

I anslutning till de olika tematiska avdelningarna ville man också skapa ”rum i rummet”, till exempel med hjälp av färgsättning och möblering med utgångspunkt i de olika avdelningarnas innehåll. I det dokument som arkitekten hade att utgå från beskrivs till exempel behoven för avdelningen Kropp & själ som ”...möjlighet till lite avskildhet, sköna läs-/sittplatser (kunna söka efter information om till exempel en diagnos. Lugn känsla.” Avdelningen Hemma & fixa ska ha ”sköna sittplatser, möjlighet att sitta och leta i/bläddra i böcker, inspireras!

Hemmakänsla översatt till offentligt rum. Bra exponeringsmöjligheter, många fina böcker, även coffee table books.”

I studiesalen står böckerna uppställda ämnesvis, enligt SAB-systemet, och företrädesvis med ryggen mot användaren, för att möjliggöra överblick. Här möblerades med tanke på att rummet främst är tänkt att fungera som arbetsplats för enskilda och grupper, och det skapades också tysta studieplatser med möjlighet att stänga dörren till det angränsande biblioteksrummet.

Ett par hyllor som rymmer såväl kurslitteratur som annan läsning har också sin plats i studiesalen: I *Språkhörnan* ryms både romaner på andra språk och språkvetenskaplig facklitteratur. *Historieväggen*, som närmast förbinder studiesalen med upplevelserummet, finns historiska romaner och facklitteratur inom historieämnet.

Själva den faktiska omflyttningen av medier skedde under fem veckor i maj-juni 2012. Att det blev just då berodde på att biblioteket behövde hålla stängt för att genomföra förbättringar av akustiken i biblioteksrummet.

Håbo bibliotek är kommunens enda folkbibliotek, varför en fem veckor lång stängning förstås inte går obemärkt förbi. I den kommunikationsplan som skrevs inför stängning av biblioteket resoneras kring hur stängningen ska motiveras: med vinster dels i form av bättre (arbets)miljö för personal och användare, dels i form av ett biblioteksrum där det blir lättare för användaren att hitta det hen söker.

När biblioteket åter öppnade beskrevs förändringen på bibliotekets och kommunens hemsidor med orden ”Nytt sätt att ställa upp medierna – förhoppningsvis lättare för dig som besökare att hitta det du söker, men också att inspireras till nya läsoplevelser”.

Kommunikationsplanen har fokus på skriftliga kanaler, analoga såväl som digitala (annonser i lokalpress, informationsblad och affischer, webb, e-post och Facebook).

5. Observation av biblioteksrummet enligt TTT-metoden

Observationsmetoden TTT används som tidigare nämnts för att kartlägga hur biblioteksrummet tas i bruk, och av vem. TTT betyder Tverrgående Trafikktelling och har utvecklats av norske forskaren Tord Höivik. Med hjälp av en TTT-observation kan man säga något om vilka aktiviteter som utförs mycket respektive lite, samt vem som utför dem.

Observatören, som kan vara en extern person eller någon i personalgruppen, går vid viss på förhand bestämda tidpunkter runt i biblioteket och pinnar i ett protokoll vad människor gör just då. En runda blir ett protokoll och en ögonblicksbild. Vid varje runda fylls ett nytt protokoll i och bildar en ögonblicksbild till som sedan läggs ovanpå varandra. För att få en generell bild, vilket var målet med just den här observationen, är det viktigt att göra observationsrundor vid olika tidpunkter under bibliotekets öppethållande.

Är man, som i detta fall, flera i personalen som ska utföra observationerna är det bra att börja med en tillsammans gå en ”provrunda” där man bestämmer i vilken ordning man ska gå runt i biblioteket. Det är viktigt att alla gör på samma sätt, och att alla följer samma riktlinjer:

- Undersökningen mäter aktiviteter, inte personer
- Observatörens uppgift är att registrera det som försiggår i varje zon som hon eller han passerar
- Om du möter samma person i flera olika zoner skall hans/hennes aktivitet registreras varje gång
- Det motsatta gäller också: om en person lyckas befinna sig på annan plats än där du är när du observerar, så att du aldrig passerar honom/henne så skall hans/hennes aktivitet inte registreras.

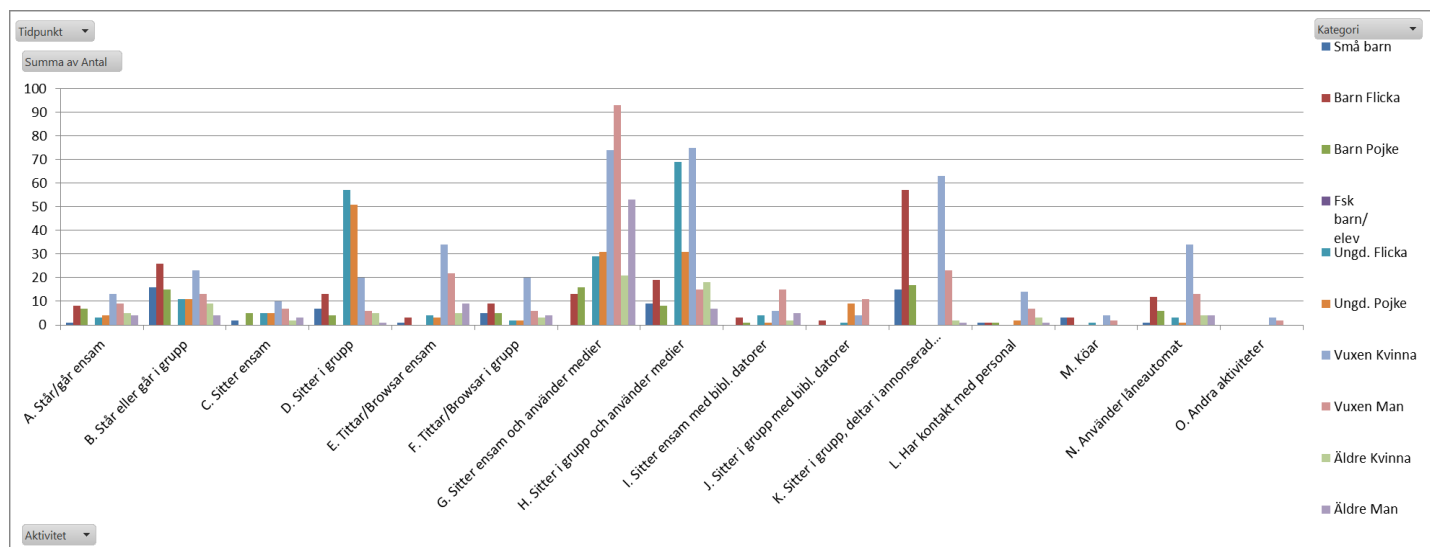
En tumregel är att cirka 500 aktiviteter behöver observeras innan det finns tillräckligt underlag för en analys. På Håbo bibliotek genomfördes observationerna under en tvåveckorsperiod, 13-28 november 2015. Biblioteket håller öppet 41 timmar varje vecka enligt följande schema: måndag-torsdag, 11-19, fredag 11-15 och lördag 10-15, och

observationerna fördelades jämt över dessa timmar. Under de här två veckorna ägde tolv annonserade aktiviteter samt en utställning rum. De sammanlagt 81 observationerna resulterade i 1471 aktiviteter (se tabellen nedan).

Tabell 1

Summa av Antal	Kolumnetikette										
Radetiketter	Små barn	Barn Flicka	Barn Pojke	Fsk barn/elev	Ungd. Flicka	Ungd. Pojke	Vuxen Kvinna	Vuxen Man	Äldre Kvinna	Äldre Man	Totalsumma
A. Står/går ensam	1	8	7		3	4	13	9	5	4	54
B. Står eller går i grupp	16	26	15		11	11	23	13	9	4	128
C. Sitter ensam	2		5		5	5	10	7	2	3	39
D. Sitter i grupp	7	13	4		57	51	20	6	5	1	164
E. Tittar/Browsar ensam	1	3			4	3	34	22	5	9	81
F. Tittar/Browsar i grupp	5	9	5		2	2	20	6	3	4	56
G. Sitter ensam och använder medier		13	16		29	31	74	93	21	53	330
H. Sitter i grupp och använder medier	9	19	8		69	31	75	15	18	7	251
I. Sitter ensam med bibl. datorer		3	1		4	1	6	15	2	5	37
J. Sitter i grupp med bibl. datorer		2			1	9	4	11			27
K. Sitter i grupp, deltar i annonserad verksamhet	15	57	17				63	23	2	1	178
L. Har kontakt med personal	1	1	1			2	14	7	3	1	30
M. Köar	3	3			1		4	2			13
N. Använder låneautomat	1	12	6		3	1	34	13	4	4	78
O. Andra aktiviteter							3	2			5
Totalsumma	61	169	85		189	151	397	244	79	96	1471

Diagram 1

Vad kan vi då läsa ut av dessa siffror och staplar? Den vanligaste aktiviteten, om vi ser till samtliga användarkategorier, är *Sitter ensam och använder medier*. Det är också den vanligaste aktiviteten inom samtliga grupper av Vuxna och Äldre. Den näst vanligaste aktiviteten är *Sitter i grupp och använder medier* och därefter kommer *Sitter i grupp, deltar i annonserad verksamhet* som också är den vanligaste aktiviteten inom gruppen Barn.

Grupperna Ungdom flicka och Ungdom pojke *Sitter i grupp* i långt högre utsträckning än någon annan användarkategori.

Tolv annonserade programaktiviteter erbjöds under de två veckorna som observationen pågick, och i diagram 1 ovan ser vi att *Sitter i grupp, deltar i annonserad verksamhet* är den vanligaste aktiviteten inom gruppen Barn (notera dock att endast nätt över 20 % i denna grupp utgörs av kategorin Barn pojke) och den tredje vanligaste aktiviteten för gruppen Vuxna (även här värt att notera att förhållandet mellan grupperna Vuxen kvinna och Vuxen man är cirka 75/25).

Ett möjligt – och rimligt – sätt att förstå de här skillnaderna inom gruppen Vuxen är att barn i regel inte kommer ensamma till bibliotekets annonserade aktiviteter, utan i sällskap med en närstående vuxen, och att denna vuxna person avsevärt oftare är en kvinna. Däremot är det vanskeligare att tolka den stora skillnaden inom gruppen Barn. Om vi backar till tabell 1 kan vi dock konstatera att av det sammanlagda antalet observationer av hela kategorin Barn (254 observationer) utgör pojkarna 33 %. Här är det också viktigt att påminna sig om att TTT:n inte mäter antal personer, utan antal aktiviteter – det går således inte att dra alltför långtgående slutsatser enbart baserat på det här materialet. Men nog är det värt att fundera vidare över varför det är så få Pojkar i förhållande till Flickor på just denna aktivitet!

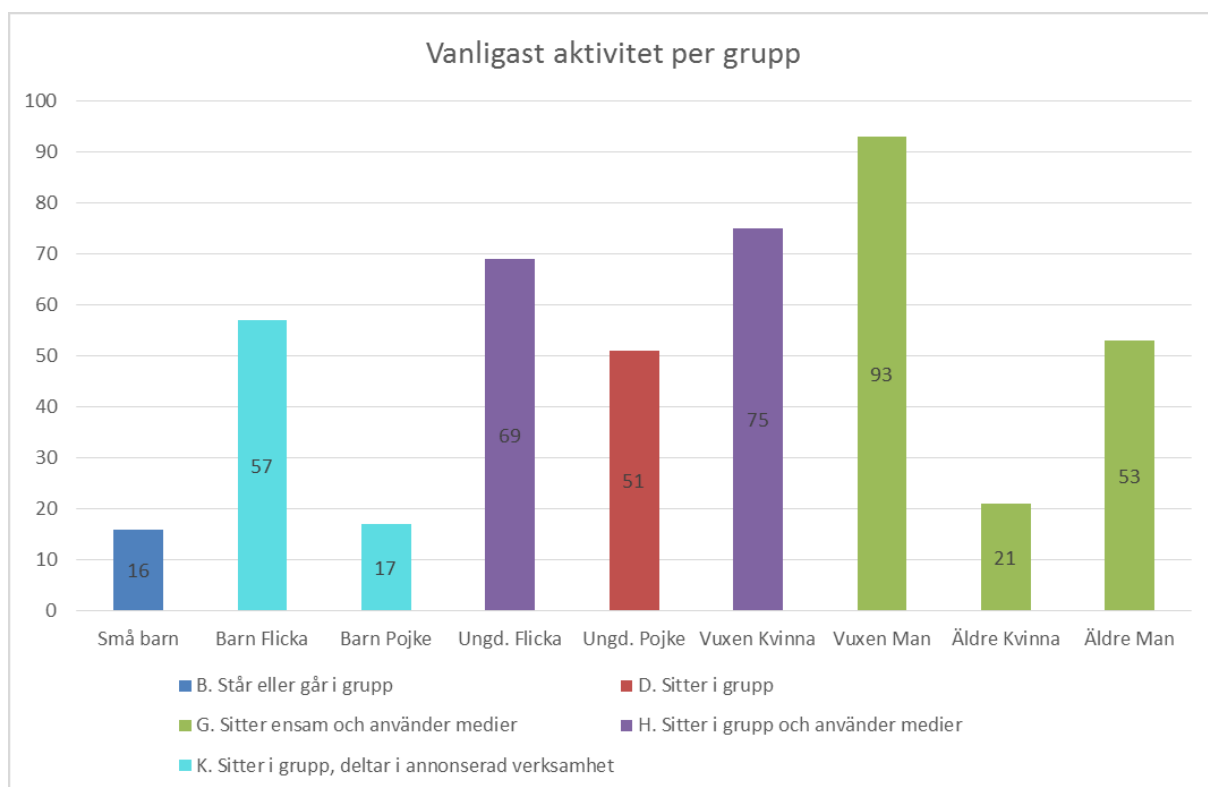

Diagram 2

Aktiviteten *Sitter ensam och använder medier* är vanligast inom gruppen Vuxen Man, Äldre Kvinna och Äldre Man. Aktiviteten *Sitter i grupp och använder medier* är vanligast inom gruppen Ungdom Flicka och Vuxen Kvinna, medan *Sitter i grupp* är den vanligaste aktiviteten inom gruppen Ungdom Pojke. *Sitter i grupp och deltar i annonserad verksamhet* är den vanligaste aktiviteten inom gruppen Barn (för vidare resonemang se föregående sida).

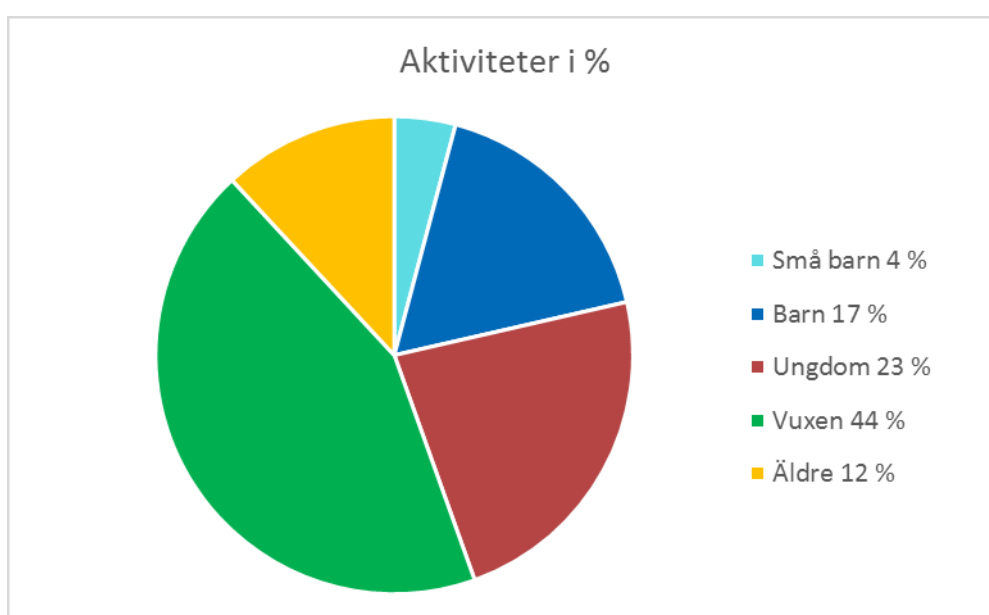

Diagram 3

Vilka är det då som utför aktiviteter i biblioteket? Diagrammet ovan visar att gruppen Vuxna utför närmare hälften av de aktiviteter som observerats (44 %). De följs av gruppen Ungdomar (23 %), gruppen Barn (17 %) och gruppen Äldre (12 %).

57 % av de aktiviteter som observerats utförs av personer som av observatören kategoriserats som kvinnor, medan samma siffra för dem som kategoriserats som män är 39 %. 4 % av aktiviteterna utförs av små barn.

37 % av de noterade aktiviteterna utfördes ensam och 55 % utfördes i grupp.

Vad säger då de här siffrorna? Kanske bekräftar de somliga av de föreställningar personalen redan har om sina användare, kanske utmanar resultatet på några punkter. För att få ett hum om vad som möjligen kan vara utmärkande för just Håbo bibliotek följer här några korta jämförelser med en större observationsstudie som genomfördes av Regionbibliotek Stockholm under 2013-2014. Den baseras på observationer på 17 olika bibliotek i 16 kommuner, och finns beskriven i *Från Kalix till Ystad – observationer på folkbibliotek* (Ögland, 2014).

När observationerna från 17 bibliotek lagts samman är den vanligaste aktiviteten *Sitter ensam och använder medier* (den sammanlagt vanligaste aktiviteten bland ungdomar, vuxna och äldre), följt av *Sitter i grupp och använder medier* (den sammanlagt vanligaste aktiviteten för gruppen Barn) samt *Sitter ensam och använder bibliotekets datorer* (flest män noteras utföra den aktiviteten). De två vanligaste aktiviteterna i den större studien är desamma som för Håbo bibliotek, medan aktiviteten *Sitter ensam och använder bibliotekets datorer* utförs mycket sparsamt på Håbo bibliotek, där den tredje vanligaste aktiviteten istället är *Sitter i grupp, deltar i annonserad verksamhet*.

När det kommer till vilka som utför aktiviteter i biblioteksrummet är siffrorna för den större studien följande (med Håbos siffror inom parentes): barn 12,5 % (17 %), ungdomar 11,5 % (23 %), vuxna 60 % (44 %) och äldre 16 % (12 %) av dessa.

55 % av de noterade aktiviteterna i den större studien utfördes ensam och 31 % utfördes i grupp. Här visar Håbo bibliotek ett annat mönster, där 37 % av de noterade aktiviteterna utfördes ensam och 55 % i grupp.

Resultatet av TTT-observationen kan med fördel fungera som underlag i en framtida diskussion om hur biblioteksrummet används. Är man nöjd med hur biblioteksrummet används och av vilka? Är det något i resultatet som särskilt överraskar, och i så fall vad? Kan man styra användningen av rummet, och i så fall hur? Vilken typ av aktiviteter *vill* man stimulera?

6. Röster från personal och användare

6.1 Personalens perspektiv

Flera i personalen minns det att de nästan hann börja misströsta innan förändringen av rummet till sist blev verklighet:

Processen fram tills vi flyttade om var en elefantgraviditet, vi tyckte att det inte hände nåt, men sedan hände allt på en gång sommaren 2012.

Vi planerade ju detta så oerhört länge utan att riktigt komma till skott. "Det kommer aldrig bli nåt, är det ens relevant", det funderade man väl över. Men när vi sen bestämde att nu kör vi, då gick det ju väldigt fort och jag upplevde det som väldigt enkelt och självklart. Det var inga större problem var olika böcker skulle stå, vi hade hållit på och malt så länge. [---] Och alla var ju inblandade då, väldigt länge var det en skrivbordsprodukt, men då när det väl hände, då blev det allas grej.

Själva det praktiska arbetet med omflyttningen av medier beskrivs av hela personalgruppen som en positiv erfarenhet. Det var ett stort arbete, men det gjordes gemensamt, och under gynnsamma omständigheter:

Jag tyckte verkligen att det var jättekul, jag såg fram emot det [omflyttningen]. Jag tycker också att vår chef gav oss riktigt bra förutsättningar, vi hade rimligt med tid att göra den här stora förändringen. Jag uppfattade det som att vi verkligen gjorde något nytt, och det var positivt att få vara med om det.

Hur blev det då, sett i retrospektiv, förändrades personalens arbetssätt, och hur påverkar den nya indelningen det praktiska arbetet? Några saker som personalen särskilt lyfter är att den

nya ordningen kräver mer eftertanke och noggrannhet både vid inköp och uppsättning av medier. Det framhålls också att det är svårare och mer tidskrävande att introducera nya kollegor eller vikarier. En relativt nyanställd bibliotekarie uttrycker det så här:

Det som jag tycker har varit knepigt är att riktigt lära sig avdelningarna, det blir mycket merarbete vid inköp för jag känner inte ännu att jag har full koll på alla utbrytningar.

Den nya indelningen ledde också till nya tankar vid inköp:

Vi fick förändrade tankesätt, man tänker mer på medier, och på nya sätt. Innan var det mycket så att vi köpte och stoppade in i hyllan, liksom. Och nu är det så självklart att ha det så som vi har det. Röda hyllan, det är egentligen inget konstigt att göra utbrytningar och göra nya placeringar egentligen, det är mer att vi går all in där.

Användarresponsen, när det alls kommit någon, har överlag varit positiv. För den samfällda bilden är ändå att det, trots en rätt genomgripande förändring av biblioteksrummet och mediernas placering, inte kom särskilt många kommentarer från bibliotekets användare. I början beskriver personalen det som att många användare var lite förvirrade, i synnerhet de som lärt sig och blivit bekväma med SAB-systemet. När användarna blivit lite varma i kläderna kunde det börja komma en och annan synpunkt på utbrytningarna och enskilda titlars placering: ”Varför är detta andlig utveckling medan detta är religion”. En av de bibliotekarier som svarat för att ta fram förslaget den nya indelningen beskriver det så här:

Känslan efteråt var att det hade gått så lätt, jag kunde oroa mig innan för att det skulle bli fiasko, att vi skulle sabba något, och att många skulle tycka att det blev sämre. Men så blev det ju inte. De kommentarer man hört handlar mer om att "jag hittar alla mina intressen på samma ställe nu".

En ambition, förutom själva omflyttningen av medier, var att skapa små rum i rummet, platser som lockade användarna att stanna kvar en stund i biblioteket. Avdelningen Kropp & själ är belägen i ett hörn av biblioteksrummet och möblerad med två stora, generösa fåtöljer med ett litet bord emellan. Här är tanken att användaren ska kunna slå sig ned och försjunka i en bok, men då det här hörnet tycks upplevas som mysigt och avskilt vill gärna fler än två besökare samsas här. Flera i personalen beskriver en kluven känsla inför detta. Å ena sidan vill man att rummet ska användas, att användarna verkligen ska göra det till sitt, å andra sidan ser man hur olika gruppers behov krockar:

Det är många som gärna sitter där, inte minst gymnasieelever, och då drar de ju dit fler stolar. Det i sig gör ju ingenting, man *vill* ju att de ska trivas hos oss, men det blir trångt om utrymme för andra användare att komma fram till hyllorna. Dessutom, om en låntagare letar efter någon bok om ett känsligt ämne kanske hen inte vågar sig fram om det är fullt med folk som redan sitter där...

När användarna flyttar runt på möbler eller använder rummet på ett annat sätt än tänkt kan det också ses som ett tillfälle att få ny kunskap om användarnas behov:

Den intention man har med rummet uppfylls sannerligen inte alltid. Det att unga flyttar runt på fåtöljer för att kunna sitta tillsammans är väl ett uttryck för att deras behov av ett mysigt ställe att hänga på inte är tillfredsställt. Så då skapar det själva ett sådant ställe.

De tysta studieplatserna i det som kallas Håbo-rummet har inte heller alltid tagit i bruk på det sätt som avsågs:

Håbo-rummet känns inte som någon positiv plats nu, när vi har satt lås på det. Vi hade en del problem med grupper av ungdomar som stängde in sig där. Inte för att studera, utan mer för att hänga, och så blev det stökigt. Och det var ju inte riktigt tanken. Då blir ju frågan vad vi kan göra för att fånga upp dem, så att de inte vill stänga rummet om sej. Här behöver vi samverka bättre med andra inom kommunen.

Personalen menar att det kunde ha funnits tydligare riktlinjer för hur förändringen skulle kommuniceras till användarna. Det fanns en detaljerad kommunikationsplan för att informera om stängningen av biblioteket och skälen till detta, men den var i huvudsak koncentrerad på skriftliga kanaler. När omflyttningen var klar och biblioteket öppnade igen var personalen förstås beredd på frågor, men – kanske delvis på grund av att det saknades tydligt formulerade mål för omflyttningen – det fanns ingen på förhand bestämd plan för hur dessa frågor skulle besvaras. En bibliotekarie beskriver det så här:

Jag minns inte precis hur vi gjorde när vi öppnade igen, det var ett jippo, en invigning, men inte så mycket mer. Vi hade kanske kunnat göra det mer synligt efteråt, att nu har vi gjort en förändring och det innebär det här och det här. Och kanske erbjudit oss att visa runt i högre utsträckning än vad vi gjorde, eller till och med ordnat strukturerade visningar. Man hade säkert kunnat göra mer av det publikt också, kanske haft olika aktiviteter eller program kopplade till de olika avdelningarna i upplevelserummet.

I intervjuerna med personal lyfts också idéer som fanns med i ett tidigt skede, men som sedan av olika skäl inte realiserats:

Vi hade väl sett upplevelserummet som att det skulle vara mer en plats för upplevelser, inte bara ett rum där vi frontexponerar böcker. Vi hade tankar om projektioner på väggen, möjlighet att ha läsecirkel och annan programverksamhet ute i biblioteket. Men så kom verkligheten emellan...
[---] Jag minns att vi gjorde en lista efteråt, på saker vi ville jobba vidare med men det blev inget mer av det.

Själva omflyttningen skulle ju bara vara *en* del i en längre process, men sedan har vi stagnerat lite. Ytan känns inte riktigt färdig. Vi ville ju jobba mer med det visuella, skapa tydliga rum i rummet, och den tanken finns ju kvar och kan utvecklas vidare.

Det är ju en stor förändring vi gjort, och det är inte så många bibliotek som gjort något liknande. Planen var nog från början att vi skulle berätta mer om det för andra bibliotek, men det kom som av sig...

Jag tänker att vi har tappat gallringen, och att vi inte arbetar aktivt med skyltningen på det sätt som det var tänkt. [---] Vi behöver mer utbildning i skyltning och marknadsföring. Och ta oss tid att fundera över hur vi kan stärka den här känslan av rum i rummet. Det kan vara ganska enkla medel tror jag, som konst eller mattor eller färg.

6.2 Användarnas perspektiv

Hur ser då användarna på sitt bibliotek? För att kunna säga något om detta har knappt trettio biblioteksanvändare medverkat i korta intervjuer. Intervjuerna har skett ute i biblioteksrummet, och introducerats med frågan ”Skulle du vilja svara på några korta frågor om biblioteket?”. Av samtliga tillfrågade var det endast en som avböjde, så det verkar i alla fall inte som om användarna har något emot att prata om ”sitt” bibliotek.

Av de intervjuade var 15 kvinnor och 12 män, och de flesta fanns antingen i kategorin äldre eller i kategorin ungdomar – kanske inte så konstigt, då intervjuerna genomfördes dagtid då många är på arbetet. De frågor som ställdes var

- Hur ofta går du till biblioteket? När var du här första gången?
- Beskriv vad du gör när du är i biblioteket!

- Har du någon favorithylla i biblioteket?
- Har du någon favoritplats där du tycker om att sitta?
- Är det lätt att hitta det du söker i biblioteket?

15 av de intervjuade berättar att de kommer till biblioteket tre gånger i veckan eller mer, och merparten av de övriga kommer minst en gång i veckan. Flera äldre beskriver det som något av en daglig rutin att besöka biblioteket.

Bland de unga användarna (10 stycken) är det vanligaste skälen att gå till biblioteket antingen att plugga eller att sitta och umgås. Några beskriver det som en i första hand social aktivitet att gå till biblioteket, och en säger att ”jag skulle aldrig gå hit ensam”.

Bland de äldre användarna (12 stycken) är det vanligaste skälet att gå till biblioteket att läsa tidskrifter och/eller dagstidningar, följt av att låna böcker. De nämner också det sociala som ett skäl att besöka biblioteket. En kvinna uttrycker det så här:

Det är ju socialt att komma hit också, jag tror att många ensamma människor kommer hit för att träffa andra människor, kanske prata lite. Här i tidskriftsrummet blir det ofta så att man pratar lite även med dem man inte precis känner.

Två platser i biblioteket utmärker sig som favoritplatser hos de intervjuade användarna. Den ena platsen är tidskriftsrummet, som verkar vara de äldre användarnas favoritplats.

Tidskriftsrummet beskrivs som en plats där det ”rör sej” och där det är accepterat att man för samtal. Två äldre användare säger:

Man kan ju prata här i tidskriftsrummet], det är en social plats. Man behöver ju inte prata högt men det behöver inte vara tyst här heller.

Det händer ibland att jag pratar med andra besökare. Även om det inte är folk jag känner så känner man ju igen varandra, och så kan man snacka lite.

Den andra platsen är det bekvämt möblerade hörnet vid hyllorna för Kropp & själ, som i synnerhet tilltalar de yngre användarna. Två elever från gymnasieskolan resonerar entusiastiskt om varför just detta är den bästa platsen i biblioteket:

Elev 1: Det här är ju den absolut bästa platsen, alltså! Här vill man alltid sitta om det är ledigt.

Elev 2: De här stolarna, alltså. Det kan vara världens skönaste! Ja, jag har nog fan aldrig suttit i en skönare stol! Och så är det förstås bra att de bästa böckerna också står här!

Elev 1: Om vi fick önska något, alltså. Då skulle det vara att det fanns fler såna här platser, med riktigt sköna möbler.

Hur hittar man de medier man vill ha då? Finns det några svårigheter, och i så fall vilka? Och vad tycker man om den nya indelningen som gjordes 2012? De unga informanterna har inget minne av hur biblioteket såg ut före 2012, men bland de övriga beskriver fem av de intervjuade att det initialt blev svårare att hitta i biblioteket. En av dem säger så här:

Jag hade ju lärt mig att hitta i biblioteket som det var innan. Så jag hade gärna sett att vi gamla stammisar hade fått lite extra introduktion när biblioteket öppnade igen, för då var det lite svårt att hitta. Man hade säkert fått mer hjälp om man frågar, men du vet, jag gillar att klara mej själv. [...] Vi är gamla människor, så vi vill väl att allt ska vara som förr! [skratt]

Av dessa fem är det dock bara två som fortfarande tycker att det är knepigt att hitta rätt. Många har hittat sina favoriter bland hyllorna, och de som nämns oftast är Kropp & själ och Deckare, samt väggen med Nya böcker.

Den stora majoriteten av de tillfrågade tycker alltså att det oftast är lätt att hitta det de söker. Men kanske är det inte självsagt att det är måttet på ett lyckat biblioteksbesök? Eller, som en ung (och mycket nöjd!) besökare uttrycker det:

Alltså, vi hittar inte på bibblan. Men vi letar inte heller...

När omgestaltningen 2012 kommer på tal är det dock inte i första hand mediernas placering, eller hur lätt eller svårt det är att hitta de medier man önskar som upptar användarnas tankar, utan mer personalens kompetens och biblioteksrummet som sådant. Personalen beskrivs som kunnig och hjälpsam, och flera användare betonar att de aldrig känner att de är till besvär när de kommer med frågor:

Personalen är väldigt hjälpsam och vänlig, dom verkar inte tycka att det är besvärligt att få frågor. Och jag ställer många frågor!

Och det är verkligen jättetrevlig personal här också, och duktig. Om man letar en bok och den inte finns här, då ser dom till att beställa hit den. Dom är så hjälpsamma, ingenting är besvärligt. Och jag är intresserad av lokalhistoria också, så där har jag fått hjälp av personalen att hitta saker, eller plocka upp ur magasinet.

De intervjuade menar Håbo bibliotek efter omflyttningen har blivit ett mycket trevligare bibliotek, och att rummet känns ljusare, öppnare och mer välkomnande. En användare beskriver det så här:

Jag gillar verkligen hur det blev när dom gjorde om biblioteket. Vi har fått ett jättefint bibliotek, ljust och luftigt, innan kändes det lite trångt. Det har blivit mer välkomnande, skulle jag säga. Och det är bra med de stora skyltarna, man kan lätt se vad som finns i de olika hyllorna.

7. Några avslutande reflektioner

Begreppen Rummet, Medierna och Kompetensen har funnits med i undertexten genom hela den process som beskrivs ovan. De kan också fungera som utgångspunkt för ett avslutande resonemang. En tydlig iakttagelse är personalen dröjer vid medierna – hur de används, hur de är placerade, hur de skulle kunna vara placerade, medan användarna istället uppehåller sig vid att beskriva rummet och kompetensen. Ett sätt att tolka det faktum att användarna inte uppehåller sig vid just medierna är helt enkelt att det urval som gjorts (och exponeras) motsvarar användarnas behov, ett annat är att medierna helt enkelt inte är det huvudsakliga skälet för just de här användarna att gå till biblioteket.

Själva omflyttningen beskrivs av personalen som en gemensam, positiv och gruppstärkande erfarenhet. De beskriver att de innan omflyttningen känt en viss frustration över att aldrig komma till skott, och också en oro över vilket gigantiskt arbete som låg framför dem. Dessa farhågor förbyttes i glad förvåning över att det gick så pass lätt. Ur användarperspektiv är det främst rummet som står i fokus: att omflyttningen bidrog till att skapa ett trevligare och mer funktionellt biblioteksrum.

För att fördjupa kunskapen om och förståelsen för hur rummet används kan föreliggande arbete kompletteras med en observationsstudie som närmare undersöker hur de olika

”rummen i rummet” uppfattas och används, både med avseende på frekvens och typ av aktivitet.

”Det är lätt att vara efterklok” brukar man säga, och så här i backspegeln reflekterar personalen särskilt över två saker: att det inte fanns några tydligt skrivna mål med omflyttningen och att det hade behövts en tydligare plan för hur förändringen skulle kommuniceras till användarna när den väl var genomförd. Det är en värdefull lärdom att ta med i framtida utvecklingsarbete.

För att ytterligare utveckla arbetet med bibliotekets programverksamhet (och möjligtvis på sikt bredda den) skulle ett första steg kunna vara att närmare undersöka vilka som kommer till bibliotekets olika evenemang. Det vore intressant att ta reda på om det mönster som framträder i TTT-observationen (med stora skillnader mellan grupperna Flicka och Pojke, liksom för grupperna Vuxen kvinna och Vuxen man) är representativt för programverksamheten i stort.

Slutligen en reflektion som skymtat fram i intervjuerna, och som är värd att lyfta: Håbo bibliotek har gjort ett ambitiöst försök att aktivt kurera samlingen på vuxenavdelningen, i akt och mening att göra den både mer lättillgänglig och mer inspirerande. Ett sådant grepp är sällsynt på folkbibliotekens vuxenavdelningar och det är sannolikt att många andra bibliotek skulle vara intresserade av att höra mer om det arbetet.

Källor

Muntliga källor

Intervjuer med personal på Håbo bibliotek (en gruppintervju, sex individuella intervjuer)

Intervjuer med användare på Håbo bibliotek (sammanlagt 27 informanter)

Tryckta källor

Aabö, Svanhild och Audunson, Ragnar (2012). Use of library space and the library as a place. *Library and information science research* 2012:34, s. 138-149. ISSN 1756-1086.

Hvem er de og hvor går de?: brukeratferd i norske storbybibliotek. (2008). Oslo: ABM utvikling

Samstat: Samarbeidsutvalget for bibliotekstatistikk,
<http://samstat.wordpress.com/2012/01/16/arkiv-1/>

Observationer på Knivsta bibliotek 2014
<http://regionbiblioteket.se/wp-content/uploads/sites/4/2014/08/ObservationerKnivsta2014.pdf>

Ögland, Malin (2014). *Från Kalix till Ystad: observationer på folkbibliotek.* Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Otryckta källor

Kommunikationsplan: Information inför och under stängning av Håbo bibliotek (internt dokument, 2012)

Till arkitekten: Beskrivning av upplevelserummet (internt dokument, 2012)

Hylluppställning, förteckning över indelning i upplevelserummet och studiesalen (internt dokument, 2012, reviderat 2014 och 2015)

Sådan fråga, sådant rum – så gjorde vi om vuxenavdelningen på Håbo bibliotek (artikel av Ulrika Danielsson, för internt bruk)

Sådan fråga, sådant rum – så gjorde vi om vuxenavdelningen på Håbo bibliotek (pp-presentation av Ulrika Danielsson och Kathy Wiberg inför presentation för NN)

